

KansalaisAreena ry

Kansalaisareena ry:n lausunto sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraporttiin

Kansalaisareena pitää lähtökohtaisesti hyvinä useita sosiaali- ja terveysministeriön 20.4.2009 asettaman sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportin linjauksia sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamiseksi. On tärkeätä että uudistettava lainsäädäntö tukee ja edistää ihmisten osallisuutta, omatoimisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnassa. Vahva paikallinen demokratia on jatkossakin tae toimivalle ja vaikuttavalle sosiaalihuollolle.

Sosiaalihuollon lähtökohtana on perinteisesti ollut ihminen omine tarpeineen. Kun toimintaympäristö on muuttunut, on tärkeätä siirtää näkökulma siihen, mitä on ihminen tarpeineen omassa ympäristössään. Tätä näkökulman muutosta työryhmä ei ole tehnyt. Siitä johtuen raportissa ei ole käytännössä tarkasteltu niitä mahdollisuuksia ja keinoja, joilla sosiaalihuolto voi tukea ihmisten osallisuutta, omatoimisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnassa.

Kansalaisareena näkee tärkeänä, että ensisijaiseksi tarkoitettujen tukien, toimenpiteiden ja palveluiden toimivuutta, saatavuutta ja vaikuttavuutta sekä niihin liittyvää kokonaisarviointia vahvistetaan. Kokonaisarvioinnin vahvistaminen edellyttää myös muiden sektoreiden ja etuusjärjestelmien riittävää resursointia, jotta niiden puutteet eivät kuormita sosiaalihuoltoa. Erityisesti tarvitsemme kokonaisarvioinnin vahvistamiseen liittyvää rakenteellista sektorirajat ylittävää toimintakäytäntöjen, rakenteiden ja rahoitusmallien kehittämistä.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisen yhteydessä on erittäin tärkeätä arvioida, miten suunnitellut uudistukset vaikuttavat eri rahoituskanaviin ja valtiolle, kunnille ja asiakkaille aiheutuviin kustannuksiin. On kehitettävä keskinäistä vastuun- ja työnjakoa sekä luotava edellytyksiä kokonaisnäkemysten avulla tapahtuvaan sektoreiden rajapintojen haltuunottoon. Kuka, mikä taho/mitkä tahot vastaavat sektoreiden rajapinnoilla tapahtuvasta toiminnasta ja yhteistyöstä, kuka ja missä seurataan toimintojen kokonaisyhteiskunnallisia vaikutuksia?

Nykyinen tiukka sektoreihin rajautuva tukirakenne ja rahoitusjärjestelmä tulevat yhteiskunnan globalisoituessa yhä useammin esteeksi järkevälle ja kokonaisyhteiskunnallisesti taloudellisimmalle toiminnalle, kun optimaalisimmat toimintavaihtoehdot eivät mahdu tiukan sektorilainsäädännön, toimintakäytäntöjen ja rahoitusmallien sisälle. Tämän kokonaisyhteiskunnallisen näkökulman huomioimisen ja arvioinnin tarkastelu on tärkeätä liittää sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamiseen. Sitä, millaisia uusia näkökulmia toimintaympäristön muutos tuo työryhmän linjauksiin käsitellään seuraavassa muutaman linjauksen osalta tarkemmin:

Työryhmä on yleisten periaatteiden pohjalta laatinut 11 keskeistä linjausta, joiden tarkoitus on ohjata myöhempää lainsäädäntötyötä: *1 Sosiaalinen kestävyys 2 Hyvinvoinnin edistäminen, ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen 3 Palvelujen saatavuus 4 Heikoimpien asema 5 Auttaminen ihmisten omassa arkiympäristössä 6 Palveluiden laatu ja asiakkaan asema ja oikeudet 7 Kilpailukulttuurista aitoon yhteistyöhön 8 Joustava monialainen yhteistyö 9 Monimuotoistuva sosiaalihuolto 10 Vankka tietoperusta 11 Henkilöstön osaaminen ja riittävyys*

Kansalaisareena haluaa kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin näkökulmiin: *1) Sosiaalinen kestävyys* vaatii tuekseen myös vastaavien kokonaisnäkemysellisten ja sektorirajat ylittävien toiminta-, seuranta- ja rahoitusmallien sekä yhteistyökäytäntöjen kehittämisen, mikä on huomioitava myös lainsäädäntötasolla *2) Hyvinvoinnin edistäminen, ennalta ehkäisy ja varhainen puuttuminen* on erittäin tärkeätä uudelleen muotoilla muotoon *hyvinvoinnin edistäminen, varhainen tukeminen ja ennalta ehkäisy*.

KansalaisAreena ry

Nykyisen toimintakulttuurin muuttaminen puuttumisesta tukemiseen tarvitsee tuekseen huomattavaa rahoituksen ja toimintakäytäntöjen uudelleen suuntaamista. Varhainen tukeminen on oma keskeinen sosiaalihuollon sektorirajat ylittävä toimintamalli, jolle ei kuitenkaan sosiaalihuollon lainsäädännössä eikä myöskään työryhmän esityksessä ole luotu rakenteita.

On erittäin tärkeitä nostaa varhaisen tukemisen toimintamalli yhdeksi sosiaalihuollon lainsäädännön peruskulmakiveksi: varhainen tukeminen liittyy yhteisöllisyyden tukemisen, omaehtoisen toiminnan, vertaistuen, kokemuksellisuuden huomioimisen ja laadukkaan vapaaehtoistoiminnan toiminta-, tuki- ja rahoitusmallien kehittämiseen. Omaehtoisen toiminnan, vertaistuen ja monimuotoisen vapaaehtoisen toiminnan tukeminen on erittäin tärkeitä liittää tiiviisti yhteen muiden ammatillisten varhaisen tuen toimintamallien kehittämiseen.

(Varhaisen/liian myöhäisen) puuttumisen toimintakulttuuri syö aina tarpeettomasti yhteiskunnan resursseja ja on liian usein ihmisten kannalta epäinhimillistä. Ainoastaan varhaisen tukemisen toimintakulttuuria, käytäntöjä ja rahoitusta kehittämällä on mahdollista inhimillisellä tavalla vähentää puuttumisen kulttuurin valta-asemaa.

7) Kilpailukulttuurista aitoon yhteistyöhön. Työryhmä esittää, että sosiaalihuollon uudistamisella on luotava edellytyksiä kunnan, yksityisen yritystoiminnan ja kolmannen sektorin kumppanuuden kehittämiseksi. ”Pelkästä kilpailukulttuurista on päästävä aitoon yhteistyöhön, joka edellyttää uudenlaisia yhteistoimintamahdollisuuksia ja ihmisten tarpeista lähteviä palvelurakenteita. Riippumatta palveluntuottajien erilaisista taustoista hoivan ja tuen sosiaalisen perustavoitteen on säilyttävä sosiaalihuollon toiminnassa ensisijaisena. Tämä edellyttää toimijoiden tarkempaa ohjausta, valvontaa ja valikointia sekä näitä tukevien välineiden kehittämistä.”

Olemme työryhmän kanssa samaa mieltä siitä, että on tärkeitä pitää huolta, että erityisesti sosiaalihuollossa huomioidaan yhteistyön kestävyys eettiseltä ja moraaliselta kannalta. Monissa Euroopan maissa on yleishyödyllisten palvelujen tuottamiseen liittyvä kysymys kilpailuneutraaliteetista ratkaistu yhteiskunnallisen yrittäjyyden avulla. Yhteiskunnallisten yritysten olennaisia piirteitä ovat yleishyödyllisyyden käsite liikeideassa ja rajoitettu voitonjako. Aito strateginen kumppanuus kunnan ja samat arvot jakavan ulkopuolisen palveluntuottajan välillä merkitsee tasavertaisten osapuolten tulevaisuuteen suuntaavaa yhteistyötä silloin, kun toteutumisen keskeisenä tekijänä on yhteinen arvoperusta eli kuntalaisten hyvinvointi. Yhteisen arvoperustan löytyminen on huomattavasti helpompaa silloin kun kumppanina on yleishyödyllinen yhteiskunnallinen yritys kuin jos kumppanina on liiketaloudellista voittoa tavoitteleva markkinakoneisto. Sosiaalihuollossa tämän yhteisen arvoperustan tulee olla välttämätön kumppanuuden kriteeri.

8. Joustava monialainen yhteistyö: ”Sosiaalihuollolla on oma rajattu roolinsa yhteiskunnassa, mikä edellyttää siltä vahvaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa ja sosiaalihuollon osaamisen vahvistamista muilla sektoreilla, kuten opetus- ja sivistystoimessa, varhaiskasvatuksessa, terveydenhuollossa, työhallinnossa ja asuntotoimessa. Yhteisiä toiminta-alueita tulee vahvistaa, raja-aitoja poistaa ja luoda asiakkaan kannalta joustavasti toimivia palvelukokonaisuuksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon tärkeitä yhteisiä alueista ovat erityisesti päihde- ja mielenterveysasiat, vanhusten pitkäaikaishoiva, kotiin annettavat palvelut sekä lasten ja perheiden tuki ja palvelut.”

Uudessa toimintaympäristössä tapahtuva joustava monialainen yhteistyö edellyttää siirtymistä moniammatillisuudesta moniasiantuntijuuteen, jolloin ammattilainen ja asiakas (ja tarvittaessa myös omainen) ovat tasa-vertaisia kumppaneita palvelutilanteessa. On tärkeitä tiedostaa, että sosiaalihuollon vanhoilla hierarkkisilla toimintakäytännöillä ei ole annettavaa muiden sektoreiden toimintakulttuuriin; eikä perinteisellä hierarkkisella sosiaalihuollon toimintakulttuurilla pystytä toimimaan riittävän hedelmällisessä yhteistyössä muiden sektoreiden kanssa.

KansalaisAreena ry

Sosiaalihuollon moniasiantuntijuuden kulttuuria kehitettäessä on panostettava varhaisen tukemisen kulttuurin ja siihen liittyvän yhteistyön ja strategisen kumppanuuden kehittämiseen. Vapaaehtoinen ja omaehtoinen toiminta, vertaistuki ja tukihenkilötoiminta, yhteisöllisyys, lähipalvelut jne. ovat alueita, joiden tuntemisen ja tukemisen vaatimus asettaa sosiaalihuollon ammattilaisten ammattitaidolle uusia haasteita. Kun sosiaalihuollossa halutaan kehittää asiantuntijuutta ihmisestä, on nykyisessä toimintaympäristössä entistä välttämättömämpää laajentua tutkimaan sitä, mitä on ihminen yhteisössään. Sitä kautta päästään käsiksi myös sosiaalisen pääoman kasvattamiseen, minkä myös tulee olla sosiaalihuollon ammattilaisten osaamisen perusaluetta.

10. Vankka tietoperusta.” Sosiaalihuollon järjestäminen, toiminnan kehittäminen ja valvonta edellyttävät yhä parempaa tietoperustaa. Tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden painopisteiden valinnassa sosiaalihuollon kysymykset jäävät kuitenkin nykyisin liian vähälle huomiolle. Tämä on ongelmallista, sillä sosiaalihuollossa ratkottavat kysymykset ovat usein yhteiskunnallisesti niin merkittäviä ja kauaskantoisia, että vakaa tutkimuksellinen tietoperusta olisi ensiarvoisen tärkeä. Sosiaalihuollon lainsäädäntöä uudistettaessa onkin luotava entistä parempi pohja sosiaalihuollon tiedontuotannolle, tutkimukselle ja kehittämistoiminnalle. Sosiaalihuollon järjestämisessä ja kehittämisessä on tutkimustiedon lisäksi hyödynnettävä myös asiakkailta saatavaa palautetta sekä kokemusasiantuntijuutta. Paikallisten asiakaspalautejärjestelmien rinnalla arvioinnin tueksi tarvitaan valtakunnallista vertailutietoa. ”

Työryhmä on hyvin jäsentänyt tietoperustan rakentamisen välttämättömyyttä. Koska strateginen kumppanuus asiakkaiden kanssa edellyttää yhteisen tulevaisuuskuvan luomista, on tärkeätä ottaa asiakkaat tasa-arvoisina mukaan palvelujen kehittämiseen ja tulevaisuustyöskentelyyn. On tärkeätä luoda niitä foorumeja, joilla yhdessä asiakkaiden kanssa voidaan luoda niin yhteisiä varhaisen tukemisen malleja kuin kehittää viimesijaistakin palvelutuotantoa sosiaalihuoltoon.

Helsingissä 21. heinäkuuta 2010

Kansalaisareena ry